

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Bosansko - podrinjski kanton Goražde
MINISTARSTVO ZA SOCIJALNU POLITIKU,
ZDRAVSTVO, RASELJENA LICA I IZBJEGLICE

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
Bosnian-podrinje canton Gorazde
MINISTRY FOR SOCIAL AFFAIRS, HEALTH,
DISPLACED PERSONS AND REFUGEES

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
Босанско - подрињски кантон Горажде
МИНИСТАРСТВО ЗА СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ,
ЗДРАВСТВО, РАСЕЉЕНА ЛИЦА И ИЗБЈЕГЛИЦЕ

ANALIZA PRIRODNOG PRIRAŠTAJA NA PODRUČJU BOSANSKO- PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE

Novembar 2016.

S A D R Ź A J

I.	Uvodne napomene	3
II.	Opšta razmatranja o kretanju stanovništva	3
III.	Demografski pokazatelji stanovništva Bosne i Hercegovine	4
IV.	Demografski pokazatelji stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde	6
	Osnovni podaci o kantonu	6
	Stanovništvo	6
V.	Vitalna obilježja stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde	7
	Natalitet	7
	Mortalitet	9
	Prirodni priraštaj	11
VI.	Sistem podrške i zaštite porodicama sa djecom na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde	12
VII.	Zaključna razmatranja i preporuke	13

I. Uvodne napomene

Programom rada Vlade i Ministarstva za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice Bosansko-podrinjskog kantona Goražde za 2016. godinu predviđena je izrada Analize prirodnog priraštaja stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u proteklih 10 godina, koja ima za cilj da ukaže na osnovne demografske karakteristike Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, odnosno da utvrdi kretanje prirodnog priraštaja stanovništva, te na bazi dobijenih pokazatelja utvrde mogući pravci djelovanja u domenu populacione politike.

Analiza, osim uvodnih napomena i zaključnih razmatranja, sadrži osnovne demografske pokazatelje stanovništva, karakteristike kretanja ukupnog stanovništva, te vitalna obilježja stanovnika, odnosno vitalnu statistiku.

U pripremi analize korišteni su zvanični podaci zavoda i agencija za statistiku Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, kao i raspoloživa dokumentacija Ministarstva za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice Bosansko-podrinjskog kantona Goražde.

II. Opšta razmatranja o kretanju stanovništva

Kretanje stanovništva obuhvata prirodno kretanje (priraštaj) i prostornu pokretljivost (migracije). Za potrebe ove analize razmatrat će se samo prirodni priraštaj stanovništva. Najznačajniji prirodni činioci koji utiču na kretanje stanovništva su: karakteristike reljefa kopna, klimatski uslovi sa težištem na toplotnim pojasevima, plodnost tla, bogatstvo vodom i blizina vodama, bogatstvo vegetacijom, prohodnost i komunikativnost, i bogatstvo rudama i mineralima. Najznačajniji društveni činioci su: društveni staus, životni standard, nivo društvene svijesti, mogućnost obrazovanja, uslovi za zapošljavanje, društvena sredina i opšti uslovi življenja, mogućnost zadovoljavanja kulturnih i drugih potreba, te uslovi formiranja porodice. Pored ove dvije grupe činilaca, u savremenim uslovima a i ranije, na osnovne odrednice opšte populacijske dinamike, najveći uticaj ispoljavali su ekonomski uslovi.

Razmatranje prirodnog kretanja stanovništva podrazumjeva analizu tri komponente: rađanje (natalitet), smrtnost (mortalitet) i prirodni priraštaj.

Rodnost (natalitet)¹ je osnovna determinanta prirodnog kretanja stanovništva, jer unutar neke demografske cjeline pokazuje njenu plodnost. Izražava se brojem i relativnim brojem. Uobičajen metod prikazivanja nataliteta u demografskoj statistici jeste broj živorođenih na sto ili hiljadu stanovnika u određenoj vremenskoj jedinici. Godišnja stopa nataliteta je osnovni pokazatelj demografske dinamike. Stope nataliteta u svijetu kreću se od 10 do 50 promila godišnje. Izdvajaju se tri tipa nataliteta: nizak - do 15 promila godišnje, srednji - od 15 do 25 promila i visok – od 25 promila i više.

Umiranje ili mortalitet predstavlja smrtnost stanovništva. Izražava se apsolutnim i relativnim vrijednostima koje su prostorno i vremenski veoma promjenljive. Na stopu mortaliteta neposrednije se odražavaju društvena zbivanja nego na natalitet, što mortalitetu kao socijalnoj pojavi još više povećava značaj. On je pokazatelj društveno-ekonomskih procesa, stanja higijensko - zdravstvene i preventivne zaštite stanovništva. Stopa mortaliteta predstavlja broj umrlih na sto ili hiljadu stanovnika u jedinici vremena. Prosječne godišnje stope mortaliteta u svijetu kreću se od 7 do 30 promila. U razvijenim zemljama stope mortaliteta pokazuju demografsku stabilnost i postupnost promjene, ali je on relativno visok radi globalnog starenja demografske mase.

Prirodni priraštaj stanovništva predstavlja razliku između broja rođenih i umrlih u određenoj vremenskoj jedinici. Izražava se apsolutnim i relativnim vrijednostima. Najveće stope prirodnog priraštaja su u zemljama koje imaju visok natalitet i nizak mortalitet. Izdvajaju se različiti tipovi prirodnog priraštaja: vrlo visok sa više od 20 promila, visok od 15 do 20 promila, umjeren od 5 do 14 promila i nizak ispod 5 promila.

III. Demografski pokazatelji stanovništva Bosne i Hercegovine

Prema konačnim rezultatima popisa stanovništva BiH provedenog 2013. godine, objavljenog od strane Agencije za statistiku BiH, ukupan broj stalnih stanovnika u BiH iznosi 3.531.159. Od ukupnog broja stanovnika 50,4% čine žene, a 49,06% muškarci. Omjer muške i ženske populacije je skoro identičan. U FBiH živi 2.219.220 stanovnika, što je 62,85% ukupnog stanovništva, a u RS-u 1.228.423 stanovnika, što je 34,79% stanovništva. U Brčko Distriktu živi 83.516, što je 2,37% ukupnog stanovništva. Prosječna starost stanovništva BiH je 39,5 godina.

---

¹ Friganović, M.; *Demografija, Školska knjiga, Zagreb, 1978.*

U poređenju sa rezultatima popisa stanovništva iz 1991. godine, broj stanovnika BiH smanjen je za 845.874.² Ovaj podatak govori da je BiH u posljednjih dvadesetak godina izgubila 20% stanovnika, što je najveći demografski pad u posljednjih sto godina a istovremeno i najveći demografski pad na prostoru bivše Jugoslavije. Nepunih 15% od ukupnog broja nedostajućih stanovnika stradalo je u ratu, a 85% izgubljeno je usljed nepovoljnog vitalnog indeksa (veći broj umrlih od rođenih) i kontinuiranog iseljavanja stanovništva, najprije zbog ratnih strahota čiji je sastavni dio i plan etničkog čišćenja, a potom i zbog poslijeratnog siromaštva, nezaposlenosti i osjećaja socijalnog i političkog beznada.

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, Bosna i Hercegovina posljednjih godina konstantno bilježi negativan prirodni prirast, što znači da je godišnji broj umrlih osoba veći od broja živorođene djece. Taj trend je evidentan još od 2009. godine.

Demografi se slažu da je značajno porasla i prosječna dob stanovništva te da je populacija BiH pomjerena sa mlade na staru populaciju. Konkretnije, BiH je po zadnjem popisu stanovništva već prešla brojku od 8% stanovništva starijeg od 65 godina, što po evropskim standardima zadovoljava opis „stare populacije“. Također, od stanovnika BiH koji su napustili državu velika većina je mlade populacije, a njihov nedostatak se vidi na natalitetu BiH. Tendencije su neumoljive: natalitet u BiH, usljed napuštanja mladog stanovništva, svake godine bilježi sve veći pad. U narednom popisnom periodu, ako se trendovi zadrže, stanovništvo BiH će još više stariti, natalitet će biti još niži a posljedično tome – padat će i prirodni priraštaj. Masovni odlasci i iseljavanje u zemlje EU-a i cijele Evrope poodavno su poprimili zabrinjavajući karakter (neke procjene govore kako se u zadnje dvije godine iz BiH iselilo oko 80.000 bh. građana). Osim toga, kako pokazuju podaci Zavoda za programiranje razvoja Federacije BiH, prirodni priraštaj stanovništva također poprima sve gore razmjere. Tokom 2015. godine u BiH je rođeno 18.935 djece, a umrlo je 20.885 građana, pa je prirodni priraštaj bio -1.950.

Prema svima navedenim podacima, više je nego očigledno kako situacija polako izmiče kontroli, pa sve više se tačnim pokazuju analize koje su ranije rađene, prema kojim će naša zemlja za 35 godina postati država s najvećim udjelom stanovnika starije dobi na Balkanu. Broj

---

² Prema posljednjem popisu, objavljenom u bivšoj jugoslaviji tokom 1991 godine, u BiH je živjelo 4.377.033 stanovnika, od čega Muslimana 1.902.956, Srba 1.366.104, Hrvata 760.852 te Jugoslavena 242.682.

starijih osoba biće dvostruko veći nego danas. Prema demografskim procjenama, do 2050. godine stanovništvo BiH će se smanjiti za 20%, odnosno, u BiH će živjeti oko 740.000 stanovnika manje zbog izrazito negativnog prirodnog priraštaja, koji je uzrokovan lošim ekonomskim stanjem i sve većim brojem iseljavanja stanovništva sa prostora BiH.

IV. Demografski pokazatelji stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde

Osnovni podaci o kantonu

Bosansko-podrinjski kanton Goražde je najmanji kanton od 10 kantona – federalnih administrativnih jedinica u sastavu Federacije BiH. Prostire se na površini od 504,6 km² i ima povoljan konfigurativni geografski položaj. U sastavu BPK Goražde nalaze se tri općine: Goražde, Foča-Ustikolina i Pale-Prača. Administrativno - političko središte kantona je u Goraždu.

Stanovništvo

Prema rezultatima posljednjeg popisa stanovništva u BiH provedenog 2013. godine (zvanični podaci popisa objavljeni 30.06.2016. godine), na području BPK Goražde živi 25.336 stanovnika od čega u Općini Goražde 22.336, Foča-Ustikolina 2.213, te Pale-Prača 1.043 stanovnika.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku provedenog 2014. godine, na području BPK Goražde živjelo je 32.390 stanovnika. U periodu od 1991 godine do 2011. godine broj stanovnika na području BPK Goražde je opao za 7.387 ili 18,37%.³ Drastičan pad naseljenosti na području BPK Goražde rezultat je uglavnom ratnih dešavanja (1992-1995) koja su rezultirala ljudskim gubicima i značajnim iseljavanjem stanovništva u evropske i prekomorske zemlje, te procesima migracije u veće gradove što je posebno izraženo u poslijeratnim socio-ekonomskim okolnostima. Od 2010. do 2013. godine BPK Goražde je bilježio negativan migracijski trend karakteriziran većim brojem ukupno odseljenih nego doseljenih osoba. Kao rezultat pozitivnih privrednih kretanja u proteklih par godina dati pokazatelji su se počeli mjenjati, te je migracijski trend blizu nule. U periodu 2009 – 2014. godina, u BPK Goražde je ostvaren negativan prirodni priraštaj, što prati i kretanja na FBiH nivou.⁴

---

³ *Strategija razvoja BPK Goražde za period 2016-2020 godina, str. 8.*

⁴ *Isto, str. 8.*

Analizirajući i upoređujući navedene podatke o broju stanovnika prema posljednjem popisu stanovništva, evidentno je da je BPK Goražde kanton sa najmanjim brojem stanovnika u Federaciji BiH. Iako zvanične rezultate popisa stanovništva ne treba dovoditi u pitanje, postoji mogućnost da će u konačnici biti određenih promjena podataka nakon što se podaci analiziraju.⁵ Ovdje je važno napomenuti da je prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje BPK Goražde na području kantona evidentirano oko 26.500 zdravstvenih osiguranika a rezultati popisa pokazuju da na području BPK Goražde živi ukupno 25.336 stanovnika, što očigledno ne odgovara stvarnom stanju na terenu.

V. Vitalna obilježja stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde

Natalitet

Kao što je ranije navedeno, natalitet ili rodnost predstavlja osnovnu odrednicu prirodnog kretanja stanovništva. Njegova visina, odnosno stopa se mjeri stavljanjem u odnos broja živorođene djece prema ukupnom broju stanovništva. Stopa nataliteta se obično računa na 1000 stanovnika u određenoj vremenskoj jedinici, najčešće je to na godišnjem nivo.

(Stopa nataliteta = broj živorođenih u godini / ukupna populacija x 1000).

U nastavku u tabeli broj 1. dat je pregled broja živorođene djece u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde za period 2005. – 2015. godina, te u tabeli broj 2. Prezentirana je stopa nataliteta.

---

⁵ Naime, ovi brojevi stanovnika su izvedeni na osnovu broja popisnih listića, ali određeni broj stanovnika (vjerovatno ne veliki) popisan je izvan mjesta življenja. Na primjer, neki su se građani ciljano popisali u mjestima prijavljenog prebivališta, ali su popisničarima ispravno rekli da većinu godine provode na drugom mjestu. U ovom trenutku oni su zbrojeni kao da žive u mjestu gdje ih je popisničar zatekao, ali će naknadnom analizom oni biti „prebačeni“ u mjesto u kojem su naveli da zaista žive. Također, dio građana je popisao članove obitelji koji žive u inostranstvu kao da su tu, ali su popisničarima naveli da oni žive vani. U kasnijoj fazi pribrojavanja oni će biti zbrojeni u dijasporu, pod uvjetom da je u popisnom listiću navedeno da većinu godine provode izvan BiH.

Tabela broj 1. Ukupan broj živorođenih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Godina	Općina	Živorodeni	Ukupno Kanton
2005.	Foča-Ustikolina	8	205
	Goražde	190	
	Pale-Prača	7	
2006.	Foča-Ustikolina	9	175
	Goražde	163	
	Pale-Prača	3	
2007.	Foča-Ustikolina	10	173
	Goražde	159	
	Pale-Prača	4	
2008.	Foča-Ustikolina	9	210
	Goražde	195	
	Pale-Prača	6	
2009	Foča-Ustikolina	10	236
	Goražde	223	
	Pale-Prača	3	
2010.	Foča-Ustikolina	12	231
	Goražde	210	
	Pale-Prača	9	
2011.	Foča-Ustikolina	12	191
	Goražde	176	
	Pale-Prača	3	
2012.	Foča-Ustikolina	10	216
	Goražde	200	
	Pale-Prača	6	
2013.	Foča-Ustikolina	7	236
	Goražde	221	
	Pale-Prača	8	
2014.	Foča-Ustikolina	12	268
	Goražde	251	
	Pale-Prača	5	
2015.	Foča-Ustikolina	8	214
	Goražde	200	
	Pale-Prača	6	

Tabela br. 2. Stopa nataliteta u promilima

Godina	BPK Goražde	Godina	BPK Goražde
2005.	-	2011.	5,81 ‰
2006.	-	2012.	6,61 ‰
2007.	5,13 ‰	2013.	7,27 ‰
2008.	6,32 ‰	2014.	8,28 ‰
2009.	7,79 ‰	2015.	6,61 ‰
2010.	7,01 ‰		

U posmatranom periodu, najveća stopa nataliteta na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde zabilježena je u 2014. godini i ista je iznosila 8,28 ‰, a najmanja je evidentirana 2007. godine sa 5,13 ‰. Analizirajući podatke može se uočiti da je u periodu od 2007. do 2015. godine prisutan blagi rast stope nataliteta (sa 5,13 promila koliko je iznosila 2007. godine na 8,28 promila u 2014. godini). Na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u razdoblju 2005 – 2015. godina rođeno je ukupno 2.355 stanovnika. Međutim i pored evidentnog rasta stope nataliteta na području kanton u posmatranom periodu, još uvijek je ta stopa niska uzme li se u obzir činjenica da su svjetski parametri za nisku stopu nataliteta - do 15 promila. Na promjene nataliteta uticali su brojni faktori, među kojima su najznačajniji: ratni događaji i njihove posljedice, ekonomsko stanje države, društveno-političke promjene, socio-ekonomski status stanovništva, migracije i drugi.

Mortalitet

Smrtnost stanovništva je negativna komponenta u kretanju stanovništva. Sa natalitetom kao pozitivnom komponentom služi za analizu prirodnog priraštaja. Mortalitet je biološki proces i svojstven je svim živim bićima. Međutim, osim bioloških faktora čije je djelovanje dugoročno i postojano, na smrtnost djeluje i čitava grupa socio – ekonomskih faktora.

(Opšta stopa mortaliteta = broj umrlih u godini / ukupna populacija x 1000).

U nastavku je dat pregled ukupnog broja umrlih te pregled opšte stope mortaliteta na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde.

Tabela br. 3. Ukupan broj umrlih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Godina	Općina	Umrli	Ukupno Kanton
2005.	Foča-Ustikolina	14	240
	Goražde	216	
	Pale-Prača	10	
2006.	Foča-Ustikolina	26	274
	Goražde	237	
	Pale-Prača	11	
2007.	Foča-Ustikolina	16	285
	Goražde	258	
	Pale-Prača	11	
2008.	Foča-Ustikolina	14	248
	Goražde	227	
	Pale-Prača	7	

2009	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	25 254 11	290
2010.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	24 235 6	265
2011.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	21 241 7	269
2012.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	24 231 7	262
2013.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	18 259 5	282
2014.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	26 281 15	322
2015.	Foča-Ustikolina Goražde Pale-Prača	31 267 15	313

Tabela br. 4. Opšta stopa mortaliteta u promilima

Godina	BPK Goražde	Godina	BPK Goražde
2005.	-	2011.	8,19 ‰
2006.	-	2012.	8,01 ‰
2007.	8,46 ‰	2013.	8,69 ‰
2008.	7,46 ‰	2014.	9,95 ‰
2009.	9,58 ‰	2015.	9,67 ‰
2010.	8,04 ‰		

U posmatranom periodu, najveća stopa mortaliteta na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde zabilježena je 2014. godine i ista je iznosila 9,95 promila, a najmanja je evidentirana 2008. godine sa 7,46 promila. Analizirajući podatke po godinama može se konstatovati da stopa mortaliteta varira, te da se prosječna godišnja stopa mortaliteta u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde kreće oko 8,60 promila. Usporedbe radi prosječne godišnje stope mortaliteta u svijetu kreću se u rasponu od 7 do 30 promila.

Na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u razdoblju od 2005. do 2015. godine ukupno je umrlo 3.050 lica.

Prirodni priraštaj

Kretanje prirodnog priraštaja stanovništva, kao što je navedeno u opštim razmatranjima o kretanju stanovništva, razmatra se kroz odnos kretanja nataliteta i mortaliteta. Prirodni priraštaj stanovništva predstavlja razliku između nataliteta i mortaliteta te predstavlja osnovni pokazatelj demografske dinamike na određenom području.

(Stopa prirodnog priraštaja = natalitet – mortalitet / ukupna populacija x 1000)

Opšta karakteristika za BiH, pa samim tim i za prostor Bosansko-podrinjskog kantona Goražde kao sastavnog dijela BiH, jeste konstantno opadanje prirodnog priraštaja.

U nastavku je dat pregled ukupnog prirodnog priraštaja, te stopa prirodnog priraštaja po posmatranim godinama na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde.

Tabela br. 5. Ukupan prirodni priraštaj i stopa prirodnog priraštaja u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Godina	Rođeni	Umrli	Prirpdni priraštaj	Stopa prirodnog priraštaja
2005.	205	240	-35	-
2006.	175	274	-99	-
2007.	173	285	-112	-3,32‰
2008.	210	248	-38	-1,14‰
2009.	236	290	-54	-1,78‰
2010.	231	265	-34	-1,03‰
2011.	191	269	-78	-2,37‰
2012.	216	262	-46	-1,40‰
2013.	236	282	-46	-1,41‰
2014.	268	322	-54	-1,66‰
2015.	214	313	-99	-3,06‰

Kao što se iz prethodne tabele može vidjeti, Bosansko-podrinjski kanton Goražde u proteklih deset godina bilježi negativnu stopu prirodnog priraštaja i pored činjenice da se prema zvaničnim podacima, broj novorođene djece povećao u posljednjih nekoliko godina. Slična situacija je i ostatku BiH, odnosno Federacije BiH gdje je negativan prirodni priraštaj zabilježen u čak osam kantona.

Osnovne uzroke negativne stope prirodnog priraštaja u posljednjih deset godina treba tražiti prevashodno: u porastu stope mortaliteta, nedovoljnom porastu stope nataliteta, opadanju

nivoa životnog standarda većine stanovnika, sve većem udjelu starije populacije u ukupnom broju stanovnika, promjeni društvenog i porodičnog statusa žene, te u sve prisutnijem odlivu stanovništva, pogotovo odlasku mladih obrazovanih osoba izvan zemlje.

VI. Sistem podrške i zaštite porodicama sa djecom na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde

Zaštita porodice sa djecom u smislu federalnog i kantonalnog zakona, podrazumjeva osiguranje porodice kroz materijalna i druga davanja radi pomaganja u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, kao i njihovom osposobljavanju za samostalan život i rad, u najboljem interesu djeteta.

Zaštita porodice sa djecom ima za cilj da se svoj djeci osiguraju približno jednaki uslovi za zdrav i pravilan tjelesni i intelektualni razvoj u porodici, pomoć u ostvarivanju njene reproduktivne uloge, njezi, podizanju, odgoju i zaštiti djece.

U okviru oblasti zaštite porodice sa djecom, a u skladu sa zakonskom regulativom, roditelji i djeca, odnosno porodice u BPK Goražde ostvaruju slijedeće oblike zaštite:

- dodatak na djecu,
- naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta,
- novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu,
- jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta,
- pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje,
- poseban psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnica,
- smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog uzrasta,
- osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja, i
- školarine i stipendije đacima i studentima.

Osim osnovnih prava porodice sa djecom, BPK Goražde je Izmjenama i dopunama Kantonalnog zakona iz 2005. godine⁶ uveo novo dodatno pravo – pravo na novčanu naknadu za novorođeno treće i svako sljedeće rođeno dijete, kao svojevrsnu pronatalitetnu mjeru i odgovor na negativnu stopu prirodnog priraštaja. Intencija zakonodavca kod utvrđivanja i uvođenja

---

⁶ Član 1. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj: 5/05).

predmetnog prava bila je podsticanje rađanja, odnosno poboljšavanje demografske slike BPK Goražde s obzirom na pad nataliteta i sve prisutniju depopulaciju stanovništva u cijeloj državi.

Važno je napomenuti da je BPK Goražde jedini kanton u Federaciji BiH, te jedino područje u cijeloj Bosni i Hercegovini koji ima uvedeno ovo pravo kao pronatalitetni dodatak utvrđen na način da roditelj, bez uslovljavanja imovinskim ili prihodovnim cenzusom, ima pravo na mjesečnu novčanu naknadu za svako novorođeno treće, četvrto i peto dijete.

VII. Zaključna razmatranja i preporuke

Kretanje prirodnog priraštaja stanovništva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde analizirano za period 2005 – 2015. godina, jasno ukazuje na tendenciju njegovog opadanja u većini posmatranih godina, a što je karakteristika i za cijelu BiH ali i region. Kao što je već ranije navedeno, brojni su uzroci opadanja prirodnog priraštaja a među najznačajnijim su:

- a) Nedovoljan rast stope nataliteta koja se neposredno odražava na smanjenje stope prirodnog priraštaja i broja stanovnika. Zbog nedovoljnog rasta stope nataliteta usporen je ukupan demografski razvitak.
- b) Rast mortaliteta koji ima veliki uticaj na opadanje prirodnog priraštaja i usporavanje ostalih komponenti prirodnog kretanja stanovništva.
- c) Promjene u starosnoj strukturi stanovništva kao posljedica demografskog procesa starenja demografske mase⁷, što se direktno odražava na stopu rađanja.
- d) Nizak nivo fertiliteta (rodnost žene). Paralelno sa opadanjem fertiliteta dolazi do starenja stanovništva, odnosno neposredno se povećava udio starijeg, a smanjuje udio mlađeg i radno sposobnog stanovništva.
- e) Opadanje nivoa životnog standarda i općih uslova življenja.
- f) Visoka stopa nezaposlenosti.
- g) Migracioni tokovi (odlazak radno sposobnih obrazovanih mladih ljudi u veće regionalne centre i inostranstvo).

---

⁷ Demografsko starenje podrazumjeva proces povećanja stanovništva starog 60 i više ili 65 i više godina u ukupnom stanovništvu. Procjene Svjetske banke govore da će u devet zemalja istočne Evrope među kojima je i BiH, do 2025 godine jedna petina do jedne četvrtine stanovnika imati više od 65 godina. Prema ovim procjenama, postotak starijih od 65 godina najbržim tempom će rasti u BiH.

- h) Opadanje nivoa preventivno-medicinskih mjera zaštite stanovništva neposredno se odražava na opadanje nataliteta i rast mortaliteta a time i na opadanje prirodnog priraštaja.
- i) Nedovoljna briga društvene zajednice o pojavi procesa biološke regresije stanovništva.

U gotovo svim razvijenim, kao i zemljama u razvoju, poduzimaju se mjere u cilju usmjeravanja razvoja i obnove stanovništva, odnosno porodica ili pojedinaca, kojima se nastoji utjecati na nepovoljne procese unutar društvenih ili porodičnih zajednica. Upravo na to upozoravaju porodična i populacijska politika.⁸ I dok u Bosni i Hercegovini postoji određena porodična politika koja je uglavnom fokusirana na socijalno ugrožene porodice sa djecom i osiguranje minimalnog standarda života (dječiji doplati, jednokratne pomoći za novorođenče, porodične naknade i drugi novčani transferi)⁹, naša zemlja na žalost još uvijek nema službeno populacijsku politiku kojom bi se djelovalo na usklađivanju broja i strukture stanovništva, smanjenju trenda iseljavanja stanovništva vitalne dobi, stvaranju pretpostavki za rješavanje pitanja zapošljavanja i stambene problematike posebno mladih i porodica sa djecom, odnosno postizanju odgovarajućih demografskih ciljeva od zajedničkog interesa za državu. Ovdje treba napomenuti da populacijska politika nije jasno definirana ni u većini evropskih država, već je ona sadržana u drugim politikama poput ekonomske, porezne, zdravstvene, stambene, obrazovne i dr.

S obzirom na nepovoljna demografska kretanja kako u BiH pa tako i u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, ovaj problem se ne može posmatrati izdvojeno, odnosno samo iz perspektive jednog kantona, nego je nužno sagledavanje ove problematike u širem kontekstu. Stim u vezi a u cilju pozitivnog usmjeravanja vitalnog razvoja stanovništva i zaustavljanja negativnih demografskih kretanja, nameću se sljedeće smjernice i preporuke:

---

⁸ *Porodična i populacijska politika međusobno su povezane i u velikom se dijelu podudaraju, iako pojmovno nisu jednako uređene. Porodična politika najčešće se definira kao javna politika kojom pojedina država, odnosno društvo djeluje na porodične resurse s ciljem poboljšanja položaja prvenstveno ugroženih porodica s djecom, dok je populacijska politika usmjerena na zajedničke interese cjelokupne društvene zajednice. Populacijska politika je skup mjera kojima država usmjerava razvoj stanovništva, njegovo brojčano kretanje, prostorni razmještaj, brojnost živorođenih i umrlih, a posredno usmjerava i promjene u dobno-spolnim, socioekonomskim i socijalnim strukturama stanovništva.*

⁹ *Mjere porodične politike vrlo rijetko imaju dovoljno značajan i mjerljiv demografski učinak.*

- **Na nivou Bosne i Hercegovine potrebno je ustanoviti cjelovitu i sveobuhvatnu populacijsku politiku**

Kreiranjem zvanične populacijske politike na državnom nivou trebali bi biti utvrđeni pravci djelovanja u pogledu usklađivanja broja i strukture stanovništva, brojčanog kretanja i prostornog razmještaja stanovništva, revitalizacije osnovne funkcije porodice, djelimičnog smanjnena trenda iseljavanja stanovništva, stvaranja povoljnijeg ambijenta za zapošljavanje pogotovo mladih osoba, adekvatnijeg rješavanja stambene problematike i drugih pitanja vezanih za demografska kretanja. Osnovni cilj državne populacijske politike bio bi podmlađivanje i brojčani porast stanovništva Bosne i Hercegovine. Ostvarenje ovog općeg cilja može se ostvariti kroz povećanje nataliteta sa svrhom da u određenom vremenskom razdoblju postignemo zadržavanje nataliteta iznad stope mortaliteta, zatim kroz postizanje optimalnog migracijskog obrasca kroz zaustavljanje koncentracije stanovništva u velikim urbanim sjedištima, odnosno sve prisutnije urbano-ruralne polarizacije prostora, poduzimanju mjera u svrhu zaustavljanja iseljavanja mladih, te drugim mjera i aktivnosti.

- **Osigurati bolju usklađenost porodičnog i poslovnog života, te uspostaviti fleksibilnost tržišta rada s posebnim osvrtom na žene sa malom djecom.**

Za porodičnu i populacijsku politiku važno je poduzimanje sistemskih aktivnosti na području usklađivanja poslovnog i porodičnog života. U većini slučajeva, žene se na tržištu rada suočavaju sa većim poteškoćama od muškaraca, odnosno imaju veći rizik od nezaposlenosti i teže im je zadržati posao i vratiti se na tržište rada nakon porođajnog odsustva. Jedan od mogućih načina da se ženama-majkama omogući usklađivanje poslovnog i porodičnog života jeste mogućnost rada sa skraćenim radnim vremenom kao što je to slučaj u Holandiji i skandinavskim zemljama¹⁰. Mjere u vezi sa materinstvom i radni uslovi mogu posredno uticati na odluku o veličini porodice i o učestalosti rađanja. Pozitivan uticaj na odlučivanje zaposlenih žena za djecu imaju dužina plaćenog porođajnog dopusta, dostupne i subvencionirane jaslice i vrtići, te mogućnost korištenja plaćenog odmora za odgoj djeteta.

---

¹⁰ U Holandiji i skandinavskim zemljama zajedničkom saradnjom vlade, poslodavaca i sindikata utvrđeni su poslovi sa skraćenim radnim vremenom koji omogućuju zaposlenoj ženi da što lakše uskladi funkciju majčinstva i zaposlenosti.

- **Stvoriti pretpostavke za poticajnu stambenu i kreditnu politiku namjenjenu mladim bračnim parovima i porodicama sa djecom.**

Za rješavanje stambenog pitanja porodica sa djecom, posebno mladih porodica, izuzetno je važna mogućnost uzimanja kredita uz povoljnu kamatnu stopu ili dostupnost stana za koji ne treba plaćati visoku stanarinu. Aktivnosti koje bi se mogle poduzeti u rješavanju stambenog zbrinjavanja mladih bračnih parova koji su na putu stvaranja vlastite porodice su: osigurati dodjelu državnih stanova u najam mladim porodicama; osigurati jamstvo države, odnosno lokalne zajednice u realizaciji kredita mladim bračnim parovima koji su kreditno nesposobni (pripravnici, zaposlenici sa niskim prihodima, zaposlenici na određeno vrijeme, nezaposlene mlade osobe); osigurati snižene kamatne stope na kredite mladim parovima i porodicama sa djecom na depopulacijskim područjima.

- **Poticati zapošljavanje mladih nezaposlenih roditelja**

U okviru ove preporuke neophodno je posredstvom zavoda za zapošljavanje izraditi plan i program poticajnih mjera zapošljavanja mladih i nezaposlenih roditelja, te evaluirati učinke aktivne politike zapošljavanja.

- **Unaprijediti i proširiti sistem postojećih poreznih olakšica**

Poreznim olakšicama država priznaje određene troškove za izdržavanje članova porodice. Provedbom mjera u ovom području realizirala bi se u okviru usklađivanja domaćih propisa s pravnom stečevinom EU pri čemu se mora voditi posebna briga o mladim bračnim parovima i porodicama sa djecom. Konkretno preporuke u tom kontekstu odnosile bi se na: povećanje poreznih odbitaka iz plaće za prvo dijete bez umanjivanja osnovnog poreznog odbitka; zatim mladim bračnim parovima i porodicama sa djecom povećati najveći mogući iznos do kojeg se priznaju poreske olakšice za investicijsko održavanje stambenog prostora na osnovu broja djece; uvesti povlaštene stope poreza na dodanu vrijednost na dječiju odjeću, obuću, opremu, hranu i higijenske proizvode, te druge mjere iz domena poreznih olakšica.

- **Osigurati kvalitetniju zdravstvenu zaštitu za majke i djecu**

Kada se govori o pokazateljima ranog razvoja djeteta, onda se govori prije svega o mjerama koje će osigurati optimalan rast i razvoj djece i to u svim komponentama: tjelesnom, mentalnom, emocionalnom, socijalnom i edukacijskom zdravlju. Da bi se

mogao osigurati optimalni razvoj, potrebno je posebnu pažnju usmjeriti na rizična razdoblja u razvoju djeteta, a to su trudnoća, porod i razdoblje iza poroda. Stim u vezi neophodno je sistem zdravstvene zaštite majke i djeteta unaprijediti kroz: uspostavljanje savjetovaništa za planiranje porodice i reproduktivno zdravlje, izradu plana i programa sistemskog praćenja i zdravstvenog nadzora svih majki u toku trudnoće, porođaja i nakon porođaja, te djece; provođenje mjera stimulacije i rehabilitacije u ranoj dojenačkoj dobi radi optimalnog razvoja djeteta; unapređenje opreme, kadra i uslova u porodilištima i dječijim odjelima. Ujedno, unapređenje sistema zaštite zdravlja djece moguće je poticanjem razvoja programa zdravstvenog odgoja s područja zaštite reproduktivnog zdravlja djece i mladih, za djecu, roditelje, nastavnike, odgajatelje i zdravstvene radnike, provođenjem programa spolne i zdravstvene kulture, te edukacijama o prevenciji prenosivih bolesti i neželjenih trudnoća.

Broj: 08- 35-2055-1/16

Goražde, 05.12.2016. god.

MINISTAR

Damir Dučić